

Երևանի պետական տնտեսագիտական ինստիտուտ

Գ. Ա. ՍՈՒՔԻԱՍՅԱՆ

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ՀՀ-ՈՒՄ

(դասախոսության տեքստ)

«Տնտեսագետ»

Երևան 2000

ԴՏՀ 347.73 (479.25) Հրատարակության է ներկայացրել ԵրՊՏԻ
ԳՄԴ 67.99(2Հ)2 տնտեսագիտության պատմության և
Ս 982 իրավագիտության ամբիոնը

Գրախոս՝ Ս. Գրիգորյան

Սուբհասյան Գ.Ա.

Ս 982 ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ՀՀ-ՈՒՄ (դասախոսության տեքստ).- Եր.:
«Տնտեսագետ» հրատ., 2000.- 24 էջ

Նոր տնտեսական համակարգի՝ շուկայական հարաբերությունների ձևավորումը Հայաստանի Հանրապետությունում պահանջում է նաև ֆինանսաիրավական նոր ինստիտուտի և հարաբերությունների ձևավորում:

Դասախոսության տեքստը շարադրված է պետական ուսումնական ծրագրերին համապատասխան և լուսաբանում է պետությունում ֆինանսական գործունեության իրավական կարգավորման ձևերն ու մեթոդները:

Նախատեսվում է ինչպես «ֆինանսական իրավունք» դասընթացը ուսումնասիրող ուսանողների, այնպես էլ ասպիրանտների և դասախոսների համար:

:

Ս $\frac{1203020300}{719(01)2000}$ 2000

ԳՄԴ 67.99(2Հ)2

ISBN 99930-836-5-8

© «Տնտեսագետ» հրատարակչություն, 2000

1. ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐ ԵՎ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ, ՖԻ- ՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՁԵՎԵՐԸ ԵՎ ՍԵԹՈՂՆԵՐԸ

Հայաստանի Հանրապետության «Ֆինանսական իրավունք» դասընթացի ուսումնասիրության առարկան հանրապետության ֆինանսներն են:

Դրամական հարաբերությունները ներառում են համախառն ներքին արդյունքի շրջապտույտը տնտեսության բոլոր ճյուղերում: Առանց ֆինանսների անհնար է ապրանքադրամական հարաբերությունների համակարգում պատկերացնել ազգային եկամտի ձևավորումը, նրա բաշխումը և օգտագործումը:

Ֆինանսները պատկանում են ապրանքային արտադրության տնտեսական կատեգորիաների թվին և կպահպանվեն այնքան ժամանակ, որքան գոյություն կունենան ապրանքադրամական հարաբերությունները:

Ֆինանսական հարաբերությունները տնտեսական հարաբերություններ են, որոնք երևան են գալիս պետության և նրա վարչաքաղաքական տարածքների դրամական միջոցների կենտրոնացված և ապակենտրոնացված ֆոնդերի ստեղծման, բաշխման և օգտագործման ընթացքում, ապահովում են համախառն ներքին արդյունքի, այդ թվում նաև ազգային եկամտի ծրագրված բաշխումը և վերաբաշխումը՝ երկրի ընդլայնված վերարտադրության կարիքները և հասարակության աճող պահանջմունքները բավարարելու համար:

Պետության ֆինանսներ հասկացության սահմանումից երևում է, որ ֆինանսները առաջին հերթին դրամական հարաբերություններ են, չնայած ոչ բոլոր դրամական հարաբերություններն են ներառվում ֆինանսների մեջ:

ՀՀ ներկա տնտեսական հարաբերություններում ֆինանսները արտահայտում են այնպիսի դրամական հարաբերություններ, որոնք ձևավորվում են.

1. պետության և պետական սեփականություն հանդիսացող կազմավորումների, միավորումների ու ձեռնարկությունների միջև,
2. պետական ու կոլեկտիվ սեփականության վրա հիմնված ընկերությունների ու միավորումների միջև,

3. արտադրական, արդյունաբերական և այլ բնույթի ձեռնարկությունների, կազմակերպությունների և նրանց վերադաս մարմինների միջև,

4. մի կողմից՝ պետության, մյուս կողմից՝ գյուղացիական և գյուղացիական կոլեկտիվ տնտեսությունների, կոոպերատիվ կազմակերպությունների և ձեռներեցների միջև,

5. պետության և բնակչության միջև:

Հիշատակված դրամական հարաբերություններն արտահայտում են համախառն ներքին արդյունքի, նրա մի մասի, հատկապես՝ գուտ եկամտի բաշխման և վերաբաշխման գործընթացը:

Ֆինանսները պետության արտադրական հարաբերությունների համակարգի տարրերից են, որը դրսևորվում է ոչ թե հասարակության նյութական և աշխատանքային ռեսուրսներում, այլ այսպես կոչված, ֆինանսական ռեսուրսներում, որոնք արտահայտվում են դրամի միջոցով: Ֆինանսները չի կարելի շփոթել դրամ հասկացության հետ: Ֆինանսները դրամ չեն, բայց արտահայտվում են դրամի միջոցով: Դրանք հիմնականում տնտեսական հարաբերություններ են, որոնք հանդես են գալիս որպես դրամական հարաբերությունների համակարգի բաղկացուցիչ՝ իրեն յուրահատուկ հատկանիշներով:

Ֆինանսների անհրաժեշտությունն ու էությունը բնորոշվում են երեք փոխադարձաբար միահյուսված նախադրյալներով՝ ապրանքադրամական հարաբերություններով, տնտեսական օրենքներով և պետության խնդիրներով ու ֆունկցիաներով: Ֆինանսների էությունը երևան է գալիս նրա կատարած կոնկրետ ֆունկցիաներում, այն ոլորտում, որտեղ նրանք գործում են, այն մեթոդներով ու ձևերով, որոնցով իրագործվում են այդ ֆունկցիաները:

Հարկ է նշել, որ պետության և նրա լիազոր մարմինների ֆինանսական գործունեության հիմնական բովանդակությունը հանգում է հասարակության և նա յուրաքանչյուր անդամի նյութական ու հոգևոր պահանջների առավել լրիվ բավարարմանը, որը պայմանավորում է քաղաքացիների սոցիալական, կուլտուրկենցադային այնպիսի պահանջների ապահովումը, ինչպիսիք են՝ լուսավորության, առողջապահության, գիտության և մշակույթի ոլորտների ծառայությունները:

Հասարակական ամբողջ կարիքների բավարարման աղբյուրը համախառն ներքին արդյունքն է, որ ստեղծվում է նյութական արտադրության ոլորտում: Անընդմեջ արտադրության ապահովման համար հասարակական արդյունքի ողջ հանրագումարից առաջին հերթին որոշակի մաս առանձնացվում է արտադրության գործընթացում սպառվող արտադրության միջոցների փոխհատուցման,

պահուստային, տնտեսական և հասարակական ֆոնդերի ստեղծման համար:

Հասարակության համար անհրաժեշտ դրամական ֆոնդերի ստեղծման անմիջական աղբյուրը ազգային եկամուտն է: ՀՀ տնտեսական և սոցիալական քաղաքականության ոգուն համապատասխան՝ ազգային եկամուտը ֆինանսական-իրավական նորմերի ակտիվ ներգործության միջոցով բաշխվում է ըստ հասարակական սպառման և կուտակման ֆոնդերի, որոնց տոկոսային հարաբերությունը այսօր վկայում է հասարակական սպառման ֆոնդերի տեսակարար կշռի աճի բարձր տեմպերի մասին: Այն գերազանցում է հասարակական կուտակման ֆոնդերին:

Ներկայումս ազգային եկամտի բաշխումը հանրապետությունում կատարվում է ոչ թե բնամթերքի, այլ դրամական ձևով: Հետևաբար, պետական շինարարության ընթացքում պետության ֆինանսական գործունեությունը ուղղված է ըստ շուկայական հարաբերությունների՝ անցման ժամանակաշրջանին բնորոշ ապրանքադրամական հարաբերությունների իրականացմանը: Ընդ որում, էկոնոմիկայի ղեկավարումը իրականացվում է տնտեսական և սոցիալական զարգացման պետական ծրագրերի հիման վրա՝ ակտիվորեն օգտագործելով տնտեսաշխարհը, շահույթը, ինքնարժեքը, տնտեսական մյուս լծակներն ու խթանները:

Ֆինանսական գործունեության իրականացման ձևերը և մեթոդները իրավական նորմերով ամրագրված այնպիսի վարքագծի կանոններ են, որոնց օգնությամբ պետությունը հավաքում, օգտագործում և բաշխում է դրամական միջոցները:

Պետության ֆինանսական գործունեության իրականացման ձևերի շարքում պետք է առանձնացնել պետական և սեփականության տարբեր ձևերի վրա հիմնված ձեռնարկություններից, ընկերություններից, գյուղական և գյուղացիական կոլեկտիվ տնտեսություններից, կոոպերատիվ, հասարակական, քաղաքական և այլ կազմակերպություններից, ինչպես նաև քաղաքացիներից պարտադիր վճարների, հարկերի գանձումը, գույքային և անձնական ապահովագրությունը, մաքսերի և տուրքերի սահմանումը և գանձումը, դրամական միջոցների ներգրավումը շրջանառության մեջ (փոխառությունների, պարտատոմսերի, ավանդների և այլ տեսքով):

Ֆինանսական գործունեության վերը նշված իրավական ձևերը կառավարությունն իրականացնում է դրամական միջոցները կենտրոնացնելիս: Արդեն հավաքված դրամական միջոցները բաշխելու համար պետությունը կիրառում է տնտեսա-իրավական այլ մեթոդներ:

Դրանք են.

1. Ֆինանսավորումը, այսինքն՝ պետական դրամական միջոցների պլանային, նպատակային, անհատույց և անվերադարձ տրամադրումը պետական ձեռնարկություններին, բյուջետային կազմակերպություններին և հատկապես համապետական ծրագրերի կենսագործմանը:
2. Վարկավորումը, որի էությունը հանգում է վերադարձման ենթակա գումարների տրամադրման, երբ ստացող կազմակերպությունները և քաղաքացիները մոլծու են որոշակի տոկոս:

Ֆինանսական գործունեության ներքին բովանդակությունը կազմող տնտեսական և իրավական միատարր հիմքերի մանրագնին ուսումնասիրության հիման վրա դժվար չէ նկատել, որ տեսական և ուսումնական գրականության մեջ տրվող «Պետության ֆինանսական գործունեություն» հասկացության կառուցվածքային տարրերն են հանդիսանում կենտրոնացված և ապակենտրոնացված դրամական ֆոնդերի ստեղծումը, բաշխումը և օգտագործումը:

Այսպիսով, պետության ֆինանսական գործունեությունը՝ պետական համապատասխան մարմինների գործունեությունն է, որը ուղղված է դրամական միջոցների ծրագրված հավաքմանը, բաշխմանը և օգտագործմանը, օժանդակում է պետության խնդիրների և ֆունկցիաների իրականացմանը և նպաստում է տվյալ պետության քաղաքացիների լիարժեք կենսամակարդակի ապահովմանը:

2. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

Տնտեսագիտական և իրավաբանական գրականության մեջ ֆինանսավարկային համակարգ հասկացությունը մեկնաբանվում է երկու առումով:

Լայն առումով այն դիտվում է որպես ֆինանսական ինստիտուտների ամբողջություն, որոնցից յուրաքանչյուրը համեմատաբար ինքնուրույն է դրամական ֆոնդերի ստեղծման ու օգտագործման միայն իրեն հատուկ մեթոդներով և ձևերով:

Նեղ առումով՝ ֆինանսական համակարգը քննարկվում է որպես ֆինանսավարկային մարմինների համակարգ, որոնք կոչված են ապահովելու պետության ֆինանսական գործունեությունը՝ տնտեսավարման առկա պահանջներին համապատասխան:

Ֆինանսական ինստիտուտների թվին են պատկանում պետական բյուջեն, պետական ձեռնարկությունների և տնտեսության մյուս ճյուղերի ֆինանսները, պետական գույքային և անձնական ապահովագրությունը, արտաբյուջետային նպատակային ֆոնդերը, պետական և բանկային վարկերը և այլն:

Հանրապետության ֆինանսական միասնական համակարգի ֆինանսաիրավական առաջատար ինստիտուտը պետական բյուջեն է:

Հանրապետության բյուջեն դրամական միջոցների կենտրոնացված ֆոնդի գոյացման և օգտագործման ֆինանսական ծրագիրն է:

Հանրապետության սահմանադրական վարչատարածքային բաժանմանը համապատասխան՝ քաղաքներում և գյուղերում տեղական ինքնակառավարման ֆինանսական հիմքը կազմում են տեղական բյուջեները:

Պետական բյուջեն հիմնական ֆինանսական ծրագիր է համարվում այն պատճառով, որ նրա միջոցով բաշխվում և վերաբաշխվում է երկրում ստեղծվող ազգային եկամտի մոտ կեսը: Բացի հանրապետական բյուջեից, գոյություն ունեն նաև ապակենտրոնացված կարգով, անկախ սեփականության ձևից, ձեռնարկությունների, բաց և փակ բաժնետիրական ընկերությունների, կազմակերպությունների, կոոպերատիվների և հասարակական կազմակերպությունների ֆինանսները: Դրա համար է, որ բյուջեն քննարկելիս ընդգծվում է, որ այն գլխավոր ֆինանսական ուղղություն է:

Պետական բյուջեի մասին խոսելիս պետք է մշտապես նկատի ունենալ, որ խոսքը այն ֆինանսական ռեսուրսների մասին է, որոնք անմիջականորեն դրվում են իշխանության կենտրոնական և տեղական մարմինների տնօրինության տակ:

Կառավարությունը կենտրոնացնելով ազգային եկամուտը՝ նրա զգալի մասը պետական բյուջեի միջոցով ուղղում է արդյունաբերության, գյուղատնտեսության, տրանսպորտի, առևտրի և տնտեսության մյուս ճյուղերի զարգացման, բնակչության նյութական բարեկեցության ու կուլտուրական մակարդակի բարձրացման, լուսավորության, առողջապահության, սոցիալական ապահովագրության միջոցառումների, ինչպես նաև օրենսդիր, գործադիր, դատական իշխանությունների և երկրի պաշտպանության ֆինանսավորմանը:

Պետական ձեռնարկությունների և տնտեսական կազմակերպությունների ֆինանսները անմիջականորեն կապված են նյութական արտադրության հետ, որտեղ ձևավորվում են ազգային եկամուտը, և ֆինանսական համակարգի միջոցով տեղի է ունենում նրա բաշխումն ու վերաբաշխումը: Ձեռնարկությունների և տնտեսական

կազմակերպությունների (միավորումների) դրամական ֆոնդերը իրենց նյութական արտահայտությամբ հանդես են գալիս որպես այս կամ այն ձեռնարկություններում ստեղծված և բանվոր-ծառայողների սոցիալական և տնտեսական զարգացման կարիքների համար ծախսվող միջոցներ: Ձեռնարկությունների և միավորումների ֆինանսները անբաժանելիորեն կապված են արտադրության և արտադրանքի իրացման ողջ գործընթացին, անմիջականորեն ներազդում են արտադրական պրոցեսների վրա, նպաստում աշխատանքի արտադրողականության բարձրացմանը:

Պետական ձեռնարկությունների և տնտեսական կազմակերպությունների ֆինանսները, կախված սեփականության ձևից, ունեն ապակենտրոնացված բնույթ: Այն, անկախ ձեռնարկության բնույթից, արտացոլվում է յուրաքանչյուր կոնկրետ օղակի առանձնացված դրամական միջոցներով (ֆոնդերով):

Հանրապետության ֆինանսական համակարգի անբաժան մաս է կազմում պետական գույքային և անձնական ապահովագրությունը, որի նպատակն է տարերային աղետներից, դժբախտ պատահարներից իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց հասցված նյութական վնասների փոխհատուցումը:

Գույքային և անձնական ապահովագրության ֆոնդերի ձևավորման աղբյուրը հիմնականում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց վճարումներն են: Առանձին դեպքերում ապահովագրական նպատակներով գումարներ կարող են հատկացվել նաև պետական բյուջեից:

Ապահովագրական ֆոնդերում կուտակված դրամական միջոցներն ունեն խիստ նպատակային բնույթ և կարող են օգտագործվել միայն աղետների, դժբախտ դեպքերի և այլ անբարենպաստ երևույթների հետևանքով արդյունաբերության, կապի, տրանսպորտի, շինարարության և տնտեսության այլ ճյուղերի ձեռնարկությունների, ընկերությունների և քաղաքացիների նյութական վնասը հատուցելու համար:

Ապահովագրությունը այսօր, կապված տնտեսական հարաբերությունների փոփոխությունների հետ, դադարել է պետության մենաշնորհ լինելուց: Բացի պետական մարմիններից ապահովագրական գործունեություն են ծավալում ոչ պետական կազմակերպություններ՝ ձեռնարկատիրական գործունեության սկզբունքով:

ՀՀ ֆինանսների համակարգի նոր ձևավորված իրավական ինստիտուտներից են արտաբյուջետային նպատակային ֆոնդերը, որոնք կյանքի կոչվեցին 90-ական թվականներից: Այս ֆոնդերի թվին են դասվում ՀՀ կենսաթոշակային, բնակչության զբաղվածու-

թյան և այլ ֆոնդերը, որոնց նույնպես բնորոշ է նպատակային բնույթը:

Արտաբյուջետային նպատակային ֆոնդերի միջոցները կազմվում են իրավաբանական անձանց, իրավաբանական անձ չհանդիսացող տնտեսական սուբյեկտների և ֆիզիկական անձանց պարտադիր վճարումների և կամավոր մուծումների հաշվին: Այդ ֆոնդերը երբեմն նաև կարող են ձևավորվել հանգանակության եղանակով, որը իր հերթին նպաստում է արտաբյուջետային ֆոնդերի ֆինանսական բազայի և պետության ֆինանսական ռեսուրսների ավելացմանը:

Որպես ՀՀ ֆինանսական համակարգի տարր՝ պետական վարկը իրենից ներկայացնում է հատուկ ֆինանսական հարաբերությունների մի հանրագումար, որտեղ որպես փոխառու հանդես է գալիս պետությունը, իսկ վարկատու՝ իրավաբանական անձ հանդիսացող կամ իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող տնտեսավարման սուբյեկտները, բնակչությունը, որոնք իրենց ժամանակավոր ազատ ֆինանսական միջոցները կամավոր տրամադրում են պետությանը: Պետությունը հանդես է գալիս որպես փոխառու, որի հետևանքով էլ առաջանում է պետական ներքին պարտքը:

Բանկային վարկը նույնպես տնտեսական հարաբերությունների համակարգի բաղկացուցիչներից է: Բանկերը իրենց հաշիվներում պահվող ժամանակավորապես ազատ միջոցների հաշվին, վերադարձելիության և փոխհատուցման պայմանով վարկեր են տալիս ինչպես իրավաբանական, այնպես էլ ֆիզիկական անձանց, նրանց արտադրական, սոցիալական և այլ կարիքների բավարարման համար:

Բանկային համակարգի վերակառուցման հետևանքով հանրապետությունում այսօր վարկավորում իրականացնում են ինչպես պետական, այնպես էլ առևտրային, կոոպերատիվ և սեփականության այլ ձևերի վրա հիմնված վարկային ոչ պետական հաստատությունները:

3. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ ԻՐԱՎԱՆԱՑՆՈՂ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Պետության խնդիրների կատարումը պետական յուրաքանչյուր մարմնից պահանջում է որոշակի աշխատանք՝ կապված ֆինանսների օգտագործման հետ:

Ֆինանսական գործունեությունը իրականացնող պետական մարմինները բաժանվում են երկու խմբի:

Առաջին խմբի մեջ են մտնում այն մարմինները, որոնք իրենց մյուս ֆունկցիաներին զուգահեռ իրականացնում են նաև ֆինանսական գործունեություն (Հանրապետության նախագահ, Ազգային ժողով, կառավարություն, նախարարություններ):

Երկրորդ խմբի մեջ են մտնում այն պետական մարմինները, որոնց համար ֆինանսական գործունեությունը հանդիսանում է հիմնականը:

Այդ մարմինները ստեղծվում են հատկապես ֆինանսական գործունեություն իրականացնելու համար և կազմում են պետության ֆինանսավարկային համակարգը (ֆինանսների նախարարություն, ՀՀ կենտրոնական բանկ և այլ մարմիններ):

Հայաստանի Հանրապետության օրենսդիր իշխանությունը իրականացնում է Ազգային ժողովը: Աժ, որպես հանրապետության միակ օրենսդիր մարմին, ընդունում է օրենքներ, որոնց նորմերով կարգավորվում են ֆինանսական գործունեության բնագավառի կարևորագույն հարաբերությունները (հարկային, վարկային, դրամաշրջանառության, արժույթային և այլն): Բացի օրենսդրական ֆունկցիայից, Ազգային ժողովի կարևորագույն ֆունկցիաներից է պետական բյուջեի հաստատումը և դրա կատարման վերահսկողությունը: Պետական բյուջեի քննարկման և հաստատման կարգը սահմանվում է օրենքով:

Ազգային ժողովը Հանրապետության նախագահի առաջարկությամբ նշանակում է Կենտրոնական բանկի նախագահ և նրա տեղակալ:

ՀՀ նախագահը հրապարակում է հրամանագրեր և կարգադրություններ, որոնք ենթակա են կատարման հանրապետության ամբողջ տարածքում:

Ֆինանսների ոլորտում հանրապետության նախագահի ընդունած հրամանագրերը և կարգադրությունները չեն կարող հակասել Սահմանադրությանը և օրենքներին: Նա նշանակում ու ազատում է վարչապետին և վերջինի առաջարկությամբ էլ նշանակում ու ազատում է կառավարության անդամներին (այդ թվում նաև ֆինանսների նախարար):

Մի շարք երկրներում պետության ֆինանսական գործունեության իրականացմանը մասնակցում են նաև պետության ղեկավարին կից ֆինանսաբյուջետային վարչությունները կամ ծառայությունները¹:

Ֆինանսաբյուջետային ծառայությունների ֆինանսական գործունեությունը ընդհանուր գծերով հանգում է պետության համընդհանուր ֆինանսական գործունեության կենսագործմանը, որն արտահայտում է բյուջեի, հարկային քաղաքականության, ապահովագրական գործի, զնագոյացման, վարկավորման և դրամական շրջանառության գործունեության ուսումնասիրումը և որոնց արդյունքներով ընդհանրացվում ու կանխատեսումների ճանապարհով որոշվում են երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման ուղղությունները:

Այս մարմինների կարգավիճակը հաստատող իրավական ակտերում սպառիչ թվարկված են այն խնդիրներն ու գործառույթները, որոնց կենսագործման նպատակով էլ դրանք ստեղծվել են: Այսպես, Ռուսաստանի Դաշնության նախագահի աշխատակազմում գործող ֆինանսաբյուջետային վարչությունը զբաղվում է ֆինանսավարկային խնդիրներին վերաբերող տեղեկատվության հավաքման և մշակման կանխատեսումներով, ֆինանսական ռեսուրսների պետական ծախսերի առաջնայնության որոշման, երկրի ֆինանսավարկային կարգավորման հիմնական ուղղությունների կապակցությամբ առաջարկությունների մշակման, ինչպես նաև գրավոր առաջարկություններ է ներկայացնում նախագահին՝ ֆինանսավարկային համակարգի կարգավորմանն ուղղված օրենքների, հրամանագրերի և կարգադրությունների նախագծերի վերաբերյալ:

Հայաստանի Հանրապետության գործադիր իշխանությունը իրականացնում է ՀՀ կառավարությունը. այն ընդհանուր իրավասության մարմին է: ՀՀ պետական բյուջեի կենսագործումը ապահովում է կառավարությունը:

Հանրապետությունում ֆինանսական գործունեությունը իրականացնող հատուկ մարմինների համակարգում առանձնանում է ֆինանսների նախարարությունը, որի միջոցով պետական իշխանության և կառավարման բարձրագույն մարմինները տնօրինում են բյուջետային միջոցները, ղեկավարում երկրի ֆինանսական համակարգը և իրականացնում ժամանակի ֆինանսական քաղաքականությունը:

¹ Стu` Положение о Контрольном управлении Президента РФ. Утверждено указом Президента РФ от 24 мая 1994г. (СЗ РФ, 1994 N5, ст. 402)

ՀՀ ֆինանսների նախարարության իրավական վիճակի առանձնահատկությունները սահմանված են նրա կանոնադրությամբ: Ըստ գործող կանոնադրության, նրա խնդիրներն են՝ ֆինանսների օգտագործումը նպատակամղել հանրային արտադրության արդյունավետության բարձրացմանը, տնտեսության մեջ սոցիալական խնդիրների լավացմանը և հանրապետությունում ազգային եկամտի աճի ապահովմանը: Հետևում է, որպեսզի կատարելագործվեն ձեռնարկությունների, կազմակերպությունների, հիմնարկների, գյուղացիական տնտեսությունների և ձեռներեցների պետության հետ ունեցած ֆինանսական փոխհարաբերությունները, ինչպես նաև միջոցառումներ է մշակում երկրի ֆինանսական միջոցների հեռանկարային աճի ապահովման ուղղությամբ:

ՀՀ ֆինանսների նախարարության հիմնական խնդիրներից մեկն էլ սոցիալական ծրագրերին համապատասխան դրամական միջոցների կենտրոնացումն է, որը ուղղում է հանրապետության տնտեսության զարգացմանը, ժողովրդի նյութական և կուլտուրական մակարդակի հետագա բարձրացմանը, երկրի պաշտպանունակության ապահովմանը և անհրաժեշտ պետական ռեզերվների ստեղծմանը: Նախարարությունը տնտեսագիտորեն հիմնավորված պլանավորում է պետական բյուջեի եկամուտները ու ծախսերը, հետևում դրանց նպատակային ծախսումներին, միջոցառումներ է անցկացնում պետական բյուջեում նախատեսվող բոլոր եկամուտների ժամանակին և լրիվ ստացման ու պետական բյուջեից հատկացվող միջոցների խնայողաբար և նպատակային ծախսման ապահովման ուղղությամբ: Հանրապետությունում ֆինանսների նախարարությունը վերահսկողություն է սահմանում ձեռնարկությունների, հիմնարկների, կազմակերպությունների և ձեռներեցների կողմից պետական-ֆինանսական կարգապահության ապահովման և պետության առաջ ունեցած ֆինանսական պարտավորությունների կատարման և օրինականության պահպանման վրա:

Հանրապետությունում ֆինանսական համակարգի ստորին օղակի մարմիններ են քաղաքապետարանների և համայնքների ֆինանսական բաժինները, որոնք գտնվում են վերադաս ֆինանսական մարմինների և համայնքների ենթակայության տակ:

Համայնքային ֆինանսական բաժինը գլխավորում է վարիչը: Հիմնական ապարատը կազմված է բյուջետային տեսչությունից, պետական եկամուտների տեսչությունից և հաշվապահությունից: Քաղաքապետարանների և համայնքների ֆինանսական բաժինները, անմիջականորեն կապված լինելով ձեռնարկությունների ու կազմակերպությունների ֆինանսատնտեսական գործունեության

հետ, մեծ աշխատանք են կատարում բյուջեն կազմելու, եկամուտները մորթիլիցացնելու և բյուջեի մուտքերն ապահովելու գործում:

Նրանք են հայտնաբերում արտադրության ռեզերվները, ստուգում խնայողության ռեժիմի պահպանումը, ապահովում կայուն ֆինանսական դրություն բոլոր տնտեսություններում և բյուջեի վճարումների ծրագրի կատարումը:

Համայնքային ֆինանսական բաժինները կազմակերպում են բնակչությունից տուրքերի գանձման աշխատանքը, վերահսկողություն են իրականացնում համայնքների տարածքում բնակչության վճարումների ընդունման նկատմամբ:

Ստորին օղակի ֆինանսական մարմինների աշխատանքի որակից է կախված ոչ միայն տեղական բյուջեների, այլև պետական բյուջեի հաջող կատարումը:

Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են կազմում վարկային մարմինները:

Վարկը այսօր դարձել է կենսական անհրաժեշտություն, այն կարևորագույն գործիքներից մեկը, որը ապահովում է ապրանքադրամական հարաբերությունների օրգանական ընդգրկումը էկոնոմիկայի կառավարման, նրա արդյունավետության բարձրացման մեխանիզմի մեջ:

Այսօր տնտեսության մեջ որակական նոր բնույթ է ստացել բանկային վարկավորումը: Հանրապետության կենտրոնական բանկը, որը մեր երկրի գլխավոր բանկն է, կազմակերպում և վերահսկում է տնտեսության վարկային ու հաշվարկային հարաբերությունները:

Հայաստանի Հանրապետության Գերագույն խորհրդի 1993 թվականին ընդունված «ՀՀ կենտրոնական բանկի մասին» և «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքներով սահմանվեց նոր բանկային համակարգ, որը ներառում է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկը, Հայաստանի Հանրապետության բանկերը, որոնք ըստ կազմակերպման կարգի կարող են ձևավորվել փայատիրական, կոոպերատիվ, բաժնետիրական, օտարերկրյա և համատեղ մասնակցության սկզբունքներով:

Գանձատների իրավասությունը սահմանված է գործող օրենքներով, ՀՀ նախագահի հրամանագրերով, ինչպես նաև իրենց կանոնադրություններով: Այս մարմինների խնդիրն է պետության շրջանակներում իրականացնել բյուջետային միասնական քաղաքականություն, բյուջեի կատարման ընթացքում ապահովել եկամուտների և ծախսերի իրականացման արդյունավետությունը, նպաստել պետական ծրագրերի ֆինանսավորման օպերատիվությանը, ուժեղացնել պետական ֆինանսական ռեսուրսների

նպատակային ծախսումների վերաբերյալ ֆինանսական վերահսկողությունը:

Այս խնդիրների կենսագործումն ապահովելու նպատակով գանձատները օժտված են վերահսկողական և հարկադրանքի իրականացման լայն լիազորություններով:

Գանձատները իրավունք ունեն իրենց վերապահված լիազորությունների շրջանակներում պետական իշխանության և կառավարման մարմիններում, հիմնարկ-ձեռնարկություններում անցկացնել դրամական փաստաթղթերի և նախահաշիվների ստուգումներ, բանկային մարմիններից ստանալ հիմնարկ-ձեռնարկությունների հաշիվների և հատկապես բյուջետային և արտաբյուջետային միջոցների օգտագործման հետ կապված տեղեկանքներ: Բյուջետային և արտաբյուջետային միջոցների օգտագործման խախտումները հայտնաբերելիս իրավունք ունեն պահանջել ֆինանսահաշվային փաստաթղթեր, տնտեսավարող սուբյեկտների ղեկավարներին պարտավորեցնել անհապաղ վերացնելու տեղ գտած ֆինանսական խախտումները, դադարեցնելու խախտումներով կատարվող հաշվարկները: Գանձատների ղեկավարները իրավունք ունեն գրավոր կարգադրությունների միջոցով ֆինանսական խախտումները թույլ տված հիմնարկ-ձեռնարկություններից բռնագանձել այն բյուջետային և արտաբյուջետային գումարները, որոնք նպատակային չեն ծախսվել:

Գործող բանկային օրենսդրությամբ վարկային մարմինների թվին են դասվում նաև վերը հիշատակված բանկային մարմինների մասնաճյուղերն ու ներկայացուցչությունները:

Բանկային համակարգի ընդլայնման ուղղությամբ օրենսդրությունը սահմանափակումներ չի նախատեսում, ընդհակառակը՝ խրախուսվում է նաև բանկային միությունների ստեղծումը, սակայն, ինչպես նշված է «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» օրենքի 4-րդ հոդվածում, բանկային միությունները չպետք է օգտագործվեն շուկայում մենատիրական դիրք գրավելու և բանկային գործում մրցակցությունը սահմանափակելու նպատակով:

Նոր վարկային օրենսդրությունը նախանշում է միայն բանկային համակարգի մեջ մտնող առանձին օղակների գործունեության ելակետային սկզբունքները՝ հիմք ընդունելով վերջինների գործունեության տնտեսական արդյունավետությունը:

Բանկային մարմինները այսօր գործում են լիազորությունների որոշակի շրջանակներում, որը նրանց վերապահված է նոր օրենսդրությամբ:

Գործող վարկային օրենսդրության ուսումնասիրությունները վկայում են այն մասին, որ աճում է Կենտրոնական բանկի՝ որպես մեր երկրի գլխավոր բանկի դերը, որը միաժամանակ հանդիսանում է էմիսիոն և հաշվարկային կենտրոն:

Գործող բանկային օրենսդրության սկզբունքային առանձնահատկությունն այն է, որ Հայաստանի բանկերը իրենց գործունեության մեջ անկախ են օրենսդիր և գործադիր մարմիններից: Ըստ «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» օրենքի առաջին հոդվածի, հանրապետությունում բանկերը ինքնուրույն են, պատասխանատու չեն Հայաստանի Հանրապետության կառավարության պարտավորությունների համար և, հակառակը, կառավարությունը պատասխանատվություն չի կրում բանկերի պարտավորությունների համար, բացի այն դեպքերից, երբ բանկը կամ կառավարությունը ստանձնում են այդպիսի պարտավորություններ:

Հայաստանի Հանրապետության բանկային գործունեության համալիր իրավական կարգավորումը արտացոլվում է 1996 թ. հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ նոր օրենքում, որի առաջին հոդվածում ուղղակի ասվում է, որ «ՀՀ կենտրոնական բանկը իրավաբանական անձ է, որի միակ հիմնադիրը Հայաստանի Հանրապետությունն է»: Այն իրենից ներկայացնում է միասնական համակարգ, որը ներառում է գլխամասային գրասենյակը և տարածքային ստորաբաժանումները:

Տնտեսավարման ներկա պայմաններում հանրապետության բանկային օրենսդրության համար նորույթ է Կենտրոնական բանկի բացառիկ ինքնուրույնությունը և անկախությունը կառավարությունից:

Կենտրոնական բանկի համար այսպիսի իրավունքի նոր ռեժիմի սահմանումը բնավ չի խոսում այն մասին, որ վերջինս դուրս է պետական իշխանության և կառավարման բարձրագույն մարմինների տնտեսական համագործակցությունից, ընդհակառակը, Կենտրոնական բանկը մասնակցում է Կառավարության տնտեսական ծրագրերի մշակմանը և աջակցում է Կառավարության կողմից իրականացվող միջոցառումներին:

Գործող օրենսդրությամբ բանկը կառավարությանը կարող է մինչև մեկ տարի ժամանակով տրամադրել փոխառություններ բյուջեի եկամուտների 15 տոկոսի չափով, զնել կառավարության կողմից թողարկված արժեթղթերը, իրականացնել կառավարության բանկային սպասարկումը:

Բանկային նոր օրենսդրությունը երաշխավորում է Հանրապետության կառավարության և Կենտրոնական բանկի համագոր-

ծակցության նոր՝ այնպիսի գործունեության ոլորտ, ինչպիսին է դրամավարկային քաղաքականության մշակումը:

Կենտրոնական բանկը այս նպատակով համագործակցում է հանրապետության ֆինանսների նախարարության և այլ գերատեսչությունների հետ, որոնց լիազորությունների մեջ մտնում է դրամավարկային, ֆինանսական և արժութային քաղաքականության կենսագործումը:

ՀՀ Կենտրոնական բանկի առջև դրված խնդիրները ըստ իրավական գործունեության բովանդակության կարելի է դասակարգել երկու խմբի.

ա) տնտեսա-կազմակերպչական,

բ) վարկային:

Տնտեսա-կազմակերպչական խնդիրները Կենտրոնական բանկը իրականացնում է գործադիր, կարգադրիչ և վերահսկողական ֆունկցիաների միջոցով, որոնք հիմնականում դրսևորվում են դրամական էմիսիայի, դրամաշրջանառության կազմակերպման, դրամավարկային և արժութային քաղաքականության մշակման և իրականացման և այլ պետական մարմինների բանկային սպասարկման կազմակերպման ձևերով:

Կենտրոնական բանկի հիմնական վերահսկողական ֆունկցիաները որոշակիորեն սահմանված են գործող օրենսդրությամբ, որոնց ընդհանուր բովանդակությունը հանգում է. բանկային գործունեության և արտարժույթով բանկային գործառնություններ իրականացնելու արտոնագրերի տրամադրմանը, հանրապետության տարածքում գործող բանկերի, այլ ֆինանսավարկային կազմակերպությունների գործունեության հսկողությամբ:

Կենտրոնական բանկի վերահսկիչ գործունեությունը ամրապնդված է ինչպես «ՀՀ Կենտրոնական բանկի մասին» օրենքի 36-րդ, այնպես էլ «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» օրենքի մի շարք հոդվածներում¹:

Ստուգումների արդյունքների հիման վրա իրավունք ունեն պարտադիր ցուցումներ տալու հայտնաբերված խախտումները վերացնելու, բանկը վերակազմավորելու կամ լուծարելու մասին:

Կենտրոնական բանկի բացառիկ վարկային խնդիրներն են բանկերի և այլ ֆինանսավարկային կազմակերպությունների, վարկատուների և ավանդատուների շահերի պաշտպանությունը՝ նրանց գործունեության կարգավորման ու վերհսկման միջոցով:

Այսպիսով ակնհայտ է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում ֆինանսական գործունեություն իրականացնող պետական

¹ Տե՛ս, «ՀՀ բանկերի և բանկային գործունեության մասին» օրենքի 6-րդ և 7-րդ գլուխները:

մարմինները կյանքի են կոչված ֆինանսաիրավական նորմերի կենսագործման միջոցով ապահովելու Հայաստանի Հանրապետությունում ֆինասական, բյուջետային, հարկային և բանկային գործունեությունը հասարակական կյանքի բոլոր բնագավառներում:

Ֆինանսական գործունեություն իրականացնող պետական մարմինների համակարգում իրավական երկակի վիճակի առանձնահատկություններով, կազմակերպման կարգով, գործունեության ձևերով և մեթոդներով առանձնանում է ՀՀ պետական եկամուտների նախարարության կառուցվածքը:

Մեր հանրապետությունում այս կառույցը ստեղծվել է ՀՀ կառավարության 1991թ. հոկտեմբերի 2-ի «Գլխավոր պետական հարկային տեսչություն ստեղծելու մասին» թիվ 555 որոշմամբ: Սկզբնական շրջանում հարկային մարմինները ստեղծվեցին ՀՀ ֆինանսների նախարարության համակարգում, հետագայում առանձնացան որպես ինքնուրույն գործող կառավարման և հետաքննական մարմիններ՝ իրենց կառուցվածքում ունենալով օպերատիվ վարչություններ: Հանրապետության հարկային մարմինների համակարգի ստորին օղակներն են հանդիսանում տարածքային հարկային տեսչությունները, որոնց ապարատի ներքին կառուցվածքը պայմանավորված է հարկային վճարումների տեսակներով: Այսպես, տարածքային տեսչություններում գործում են ձեռնարկությունների, ֆիզիկական անձանց եկամուտներից գանձվող հարկերի բաժիններ, տեղական հարկերի գանձման բաժին և այլն:

Հարկային մարմինների գործունեության հիմնական ոլորտը տնտեսավարող սուբյեկտների նկատմամբ հարկային վերահսկողության իրականացումն է:

Այսօր ավելի քան երբևէ, հանրապետության պետական եկամուտների նախարարության մասին օրենսդրությունը կատարելագործման և համալրման մեծ կարիք ունի: Հստակեցված չեն պետական եկամուտների նախարարության իրավական վիճակը: Իրավական կարգավորման պահանջ առաջադրող այս հիմնահարցերը այսօր սահմանված են ՀՀ նախագահի 1994 թ. օգոստոսի մեկի ընդունած «Ձեռնարկություններում, հիմնարկություններում, կազմակերպություններում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» հրամանագրով, ինչպես նաև «Հարկերի և տուրքերի մասին» ՀՀ օրենքով և այլ օրենսդրական ակտերով, որոնք ժամանակի ինաստով ճիշտ չեն արտացոլում պետության և տնտեսավարող սուբյեկտների փոխհարաբերությունները պետական բյուջեի ձևավորման հարցում:

Գործող օրենսդրական և ենթաօրենսդրական ակտերը ընդհանուր գծերով են սահմանում պետական այս մարմինների իրավական վիճակը, նրանց խնդիրները և ֆունկցիաները:

Պետական եկամուտների նախարարության աշխատանքների կազմակերպումը հարկային օրենսդրության պահանջների ամբողջական կատարման առումով արդյունավետ և հստակ կլինի միայն «Հարկային ծառայության մասին» նոր օրենքի ընդունմամբ, որի տնտեսական նախադրյալները հանրապետությունում վաղուց հասունացել են:

4. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՁԵՎԵՐԸ

Ֆինանսական գործունեություն իրականացնող պետական մարմինների իրավական վիճակը արտացոլվում է նրանց կողմից ընդունված իրավական ակտերում:

Իրավական հետևանքների տեսանկյունից ֆինանսական գործունեություն իրականացնող մարմինների աշխատանքը կարելի է բաժանել երկու խմբի՝

ա) իրավական

բ) ֆինանսական գործունեության ապահովման կազմակերպական-օժանդակ:

Ֆինանսական գործունեության իրավական ձևերը սկզբունքային նշանակություն ունեն բոլոր մարմինների համար և այսպիսի ֆունկցիայով օժտված են իշխանության համակարգի մեջ մտնող բոլոր պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինները:

Ֆինանսաիրավական գրականության մեջ ընդհանուր ճանաչում ստացած տեսությունների համաձայն, ֆինանսաիրավական ակտերը պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների՝ ֆինանսների ոլորտում իրավական հետևանքներ պարունակող կանքի դրսևորումն են, որն արտացոլվում է իրավական ձևերով և պայմանավորված է այդ մարմիններին վերապահված իրավասությամբ:

Օժանդակ կազմակերպական գործունեությունը իր բնույթով իրավական չէ, վարքագծի համապարտադիր կանոններ չի սահմանում, սակայն, նպաստում է դրամական միջոցների հավաքագրման, բաշխման և օգտագործման պրոցեսների ձևավորմանը: Գործունեության այս ձևերը հիմնականում արտահայտվում են հրահանգչական բնույթի միջոցառումների կազմակերպմամբ (ժողովների և հավաքների կազմակերպում, ֆինանսական և հարկային

օրենսդրության ոլորտում պարզաբանումների անցկացում, տեղական ինքնակառավարման մարմինների ֆինանսա-տնտեսական գործունեության արդյունքների և բյուջետային ֆինանսավորման ուղղությունների ամփոփում):

Պետական մարմինների գործունեության օժանդակ-կազմակերպական ձևերի միջոցով, կուտակված հարուստ փորձի և նյութերի հիման վրա պետական իշխանության և կառավարման մարմինները, օրենքով իրենց վերապահված լիազորությունների շրջանակներում, կիրառում են ֆինանսական գործունեության իրավական ձևերը, որտեղ կոնկրետ իրենց արտահայտությունն են ստանում օրենսդիր և գործադիր մարմինների կամքի դրսևորման պետաիշխանական հատկանիշները:

Պետության ֆինանսաիրավական գործունեությունը կյանքի է կոչում պետական մարմինների իրավաստեղծիչ ֆունկցիաների կիրառումը, որոնց շնորհիվ սահմանվում, փոփոխվում կամ դադարեցվում է ֆինանսաիրավական նորմերի գործունեությունը:

Պետության ֆինանսական գործունեության ոլորտում իրավա-կան այս կամ այն ձևի կիրառումը մեծ մասամբ պայմանավորված է հասարակական շահերի տեսանկյունից իրավական կարգավորման ենթակա հիմնահարցերի բնույթով: Օրինակ ՀՀ պետական բյուջեն, որը ամրագրում է հանրապետության սոցիալ-տնտեսական զարգացումը, սահմանում բյուջետային եկամուտների աղբյուրները և ծախսերի ուղղությունները, հաստատվում և իրականացվում է օրենքի տեսքով:

Բյուջեից կատարվող ֆինանսավորման այլ պահանջները կարող են լուծվել իրավական մեկ այլ ձևի՝ որոշումների կարգով:

Ֆինանսական գործունեությունը արտացոլող իրավական ակտերը ըստ իրավական առանձնահատկությունների դասա-կարգվում են՝

ա) իրավական հատկանիշի,

բ) իրավական բնույթի:

Ինչպես իրավունքի ցանկացած ճյուղում, այսպես էլ այստեղ, ֆինանսաիրավական ակտերը իրենց ներհատուկ հատկանիշների շնորհիվ հանդես են գալիս նորմատիվ և անհատական իրավական ակտերի ձևով:

Նորմատիվային ֆինանսաիրավական ակտերը հանդես են գալիս իրավական նորմի տեսքով, վարքագծի համապարտադիր իրավական կանոններ են, կարգավորում են համասեռ հասարակական հարաբերություններ և կյանքի են կոչված գործելու տևական ժամանակի համար: Գործնականում այս բնույթի ֆինանսաիրավական ակտերով սահմանվում են հարկային

պարտավորությունները, սահմանված պարտադիր վճարումների հաշվարկների կարգը, պետական ֆինանսական միջոցների ծախսման կարգը, ֆինանսական հսկողության իրականացումը և գործունեության այլ տեսակները:

Անհատական ֆինանսաիրավական ակտերը կյանքի են կոչվում կարգավորելու կոնկրետ ֆինանսական խնդիրներ: Կարող են հանդես գալ ինչպես նորմատիվային ակտերում պարունակվող ընդհանուր կանոնների դետալացված կամ անհատականացված վարքագծի համապարտադիր կիրառման ակտեր, այնպես էլ՝ որպես ինքնուրույն ֆինանսական հարաբերություններ կարգավորող իրավական նորմեր:

Չնայած իրավաբանական գրականության մեջ անհատական իրավական ակտերը որպես իրավաբանական փաստեր չեն ընդունվում, այնուամենայնիվ, ֆինանսաիրավական անհատական ակտերը ուղղված են դրամական միջոցների հավաքագրման, բաշխման և վերաբաշխման փուլերում ծագող հասարակական-ֆինանսական հարաբերությունների կարգավորմանը: Հետևաբար, կարգավորման առարկայի առանձնահատկություններից ելնելով, պետության կամքով, անհատական ֆինանսաիրավական ակտերի գործադրմամբ ֆինանսական գործունեության ոլորտում իրավա-հարաբերությունների սուբյեկտների փոխհարաբերություններում ծագում, փոփոխվում և դադարեցվում են համարժեք իրավական հարաբերություններ: Օրինակ, ՀՀ «Եկամտահարկի մասին» 01.12.1996թ. օրենքի 14 հ. համաձայն, ձեռնարկատիրական գործունեության գծով եկամտի լրացուցիչ աղբյուրի առաջացման դեպքում, մեկ ամիս հետո 5-օրյա ժամկետում հարկային տեսչությանը հայտարարագիր է ներկայացվում, որտեղ նշվում է գործունեության առաջին ամսվա փաստացի եկամտի չափը: Հայտարարագիրը սահմանված ժամկետներում ներկայացնելը նոր իրավական հարաբերությունների ծագման հիմք է հանդիսանում, քանի որ փոփոխման է ենթարկվում հարկի ծավալը, դրույթը, հարկվող եկամտի չափը, հետևաբար՝ հարկային տեսչության կողմից հարկի վճարման մասին հիշեցումը նոր բովանդակությամբ է համալրվում, որը և հիմք է տալիս դատելու, որ վերջինս ոչ թե հիմնական օրենքի կիրառմանը ուղղված անհատական ակտ է, այլ իրավաբանական նոր փաստ, որի ուժով դադարում են եկամտահարկի գանձման մասին նախորդ իրավունքները և պարտականությունները, կյանքի են կոչվում նորացված բնույթի հարկային իրավական հարաբերություններ: Դժվար չէ համոզվել, որ այս դեպքում անհատական ֆինանսաիրավական ակտը հանդես է գալիս ոչ որպես ֆինանսաիրավական նորմի կիրառման ակտ:

Ըստ իրավական բնույթի, ֆինանսավարկային ակտերը բաժանվում են՝

ա) օրենսդրական,

բ) ենթաօրենսդրական ակտերի, որի համար իրավական հիմք է հանդիսանում պետական մարմինների դասակարգման սկզբունքները՝ ըստ իշխանության իրականացման ձևերի, որոնք ամրագրված են ՀՀ Սահմանադրությամբ:

Օրենսդրական բնույթի ֆինանսավարկական ակտերի թվին են դասվում ԱԺ կողմից ընդունած օրենքները և որոշումները, Հանրապետության նախագահի հրամանագրերը և կարգադրությունները:

Ենթաօրենսդրական ակտերը իրենց տեսակարար կշռով մեծ տեղ են զբաղեցնում ֆինանսավարկական ակտերի շարքում, որոնք հատկապես ընդունվում են Հանրապետության կառավարության, նախարարությունների, պետական ֆինանսավարկային մարմինների, ինչպես նաև տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից:

Պետության ֆինանսական գործունեության իրավական յուրօրինակ ձևեր են ֆինանսապլանային ակտերը, որոնք իրենց բովանդակությամբ և կարգավորման առանձնահատկություններով տարբերվում են ցանկացած ֆինանսավարկական ակտերից:

Ֆինանսապլանային ակտերը արտահայտում են պետության ֆինանսական գործունեության ռազմավարությունը որոշակի տևական հատվածի համար: Պլանային ակտերը ուղղված են կոնկրետ մեծածավալ խնդիրների լուծման նպատակով անհրաժեշտ դրամական ռեսուրսների հավաքագրմանը, բաշխմանը և վերաբաշխմանը: Պլանային ակտերը միաժամանակ հանդես են գալիս որպես պետական այս կամ այն մարմնին ուղղվող պարտադիր հանձնարարականներ:

Ֆինանսապլանային ակտերը բազմազան են: Սրանց թվին են դասվում հանրապետության հիմնական ֆինանսական պլանը, նախարարությունների, ձեռնարկությունների և տնտեսավարող կազմակերպությունների եկամուտների և ծախսերի ֆինանսական պլանները, բանկային մարմինների վարկային և դրամարկղային պլանները, պետական և տեղական ինքնակառավարման նպատակային ֆոնդերի ֆինանսական պլանները և այլն:

Ֆինանսապլանային ակտերի հիմնական առանձնահատկությունն այն է, որ դրանք արտահայտվում են համապատասխան պետական մարմինների կողմից ընդունած իրավական ակտերի ձևով և իրենց կիրառման ընթացքում, իրավական հետևանքների

տեսակետից, ապահովվում են պետական հարկադրանքի ուժով, որով և հավասարեցվում են ֆինանսաիրավական ակտերին:

ՕԳՏԱԳՈՐԾԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՆՈՐՄԱՏԻՎ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՑԱՆԿ

1. "Финансовое право" уч., из. "БЕК", М. 1996.
2. "Финансовое право" уч., из. "Юрист", М. 1996.
3. Ս. Սուրադյան, Գ. Սուքիասյան, «ՀՀ ֆինանսական իրավունք» (ուսումնական ձեռնարկ), «Մխիթար Գոշ», Ե., 1996 թ.
4. Գ. Սուքիասյան, «Ֆինանսական իրավունք», (ուսումնական ձեռնարկ), Ե., 1987 թ.
5. ՀՀ Սահմանադրություն, Ե., 1996 թ.
6. Положение о Контрольном управлении Президента РФ. Утверждено Указом Президента РФ от 24 мая 1994 г. (сз. РФ, 1994, N5, ст. 402).
7. Указ Президента РФ "О федеральном казначействе" (ВВС РФ 1992 N50, ст. 2978).
8. ՀՀ օրենքը «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» (ՀՀ գործող օրենքների ժողովածու, 1995-1999թթ., գիրք Ա, Եր., 1999)
9. ՀՀ օրենքը «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի մասին» (ՀՀ գործող օրենքների ժողովածու, 1995-1999թթ., գիրք Ա, Եր., 1999)

ԲՈՎԱՆՂԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. Պետության ֆինանսներ և ֆինանսական գործունեություն
հասկացությունները, ֆինանսական գործունեության
իրականացման ձևերը և մեթոդները 3
2. Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսական
համակարգը 6
3. Ֆինանսական գործունեություն իրականացնող պետական
մարմինների իրավական վիճակը 10
4. Ֆինանսական գործունեության իրավական ձևերը 18

Սուքիասյան Գառնիկ Արտաշեսի

Ֆինանսական գործունեության իրավական
կարգավորումը ՀՀ-ում
(դասախոսության տեքստ)

Հրատ. խմբագիր Հ.Համբարձումյան

Ստորագրված է տպագրության՝ 05.10.2000թ.:
Հանձնված է արտադրության՝ 10.10.2000թ.:
Չափսը՝ 60×84^{1/16}: Թուղթ՝ տպագրական:
Տպագրություն՝ օֆսեթ: 1,4 պայմ.տպ.մամուլ,
1,2 հրատ. մամուլ: Տպաքանակ՝ 200:

ԵՐՊՏԻ «տնտեսագետ» հրատարակչություն

Երևան 25, Նալբանդյան 128